

ABŞ soñlandymy?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

ABŞ soñlandymy? ABŞ SOÑLANDYMY?

Bu asyr bulam-bujar bolmakdan has beter başlan badyna amerikan güýjüniň «Ekizekler» diňi hadysasynyň («11-nji sentýabr» terakty) elhençliginden gorkýan girew hökmünde ýuze çykmagy bilen başlady

Şular ýaly rubrikalar sensassional žurnalistler tarapyndan, aýratynam şular ýaly uly soraga bermäge jogaby bolmadyk kişiler tarapyndan ulanylýar.

Emma dünýäniň häzirki çarkandakly ýowuz döwründen bări ABŞ-nyň başdan geçirýän kelle bulaşyklygy agzalan soragy dünýäniň çar künjündäki adamlaryň diline düşen adaty jümläsine öwürdi.

Birküç hepde öň amerikan ykdysadyýeti, şol sanda global ykdysadyýet hem batmagyň bir gyrasyna gelip diredi.

ABŞ howpurgadyjy görkezijilere ýeten bergilerini töläp bilmeyän ýurt ýaly bolup görünse-de, Hytaý aşa puluň we ösüşiň içinde gark bolýana meñzeýärdi.

Amerikan habar beriş serişdeleri bilen birlikde dünýä gazetleri nädip we haçan çyklajagyny hiç kimsäň bilmeýän graždanlyk urşunyň howpundan söz açýar.

Uly ýangynlaryň tutasmagyna sebäp bolup biljek köp sanly agyr jenaýatlaryň barha artmagy bilen birlikde jynsparazçylykly dartgynlylyk, aýratynam polisiýa işgärleriniň arasynda altmyşynjy ýyllardan bări iň ýokary derejä çykdy.

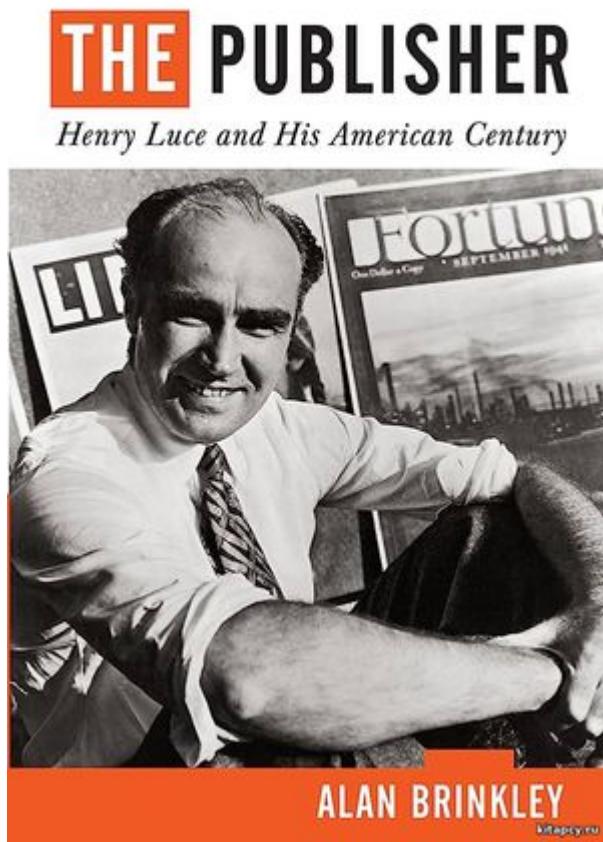
Bütin bular bilen birlikde amerikan hökümetiniň özem diýseň

gaýgylandyryjy we ynjk döwri başdan geçirýär. ABŞ-nyň prezidenti Jo Baýden halk köpçüliginiň öñünde edýän çykyşlarynda büdräp ýykylmagyny bes etmeyär we şol bir wagtyň özünde indiki saýlaw bäsleşiginde iň garry kandidat hökmünde girmäge höwesek.

Beýleki bir ýandan öñki prezident Donald Tramp Ak tamy, özünü hem-de amerikan at-abraýyny ýere sokýan derňew proseslerine itekleyär. Şular ýaly görlüp-eşdilmedik döwüre daşary syýasatda, aýratynam Barak Obama hökümetiniň ýarany we dosty Jo Baýdene-de miras galdyran birtopar meseläniň öýjügi bolan Ýakyn Gündogar görnetin päsgelçilik bolup goşulýar.

Şu ýerde Baýden ABŞ-nyň tradision taýdan aýgytlaýy hyzmatdaşlar bilen aýratynam energetika pudagynda biri-birine baglaýan esasy gatnaşyklardan ýaramaz peýdalandy.

"Brinkley's wonderfully insightful and judicious biography is more than the story of a life; it's a political history of modernity." —*The New Yorker*

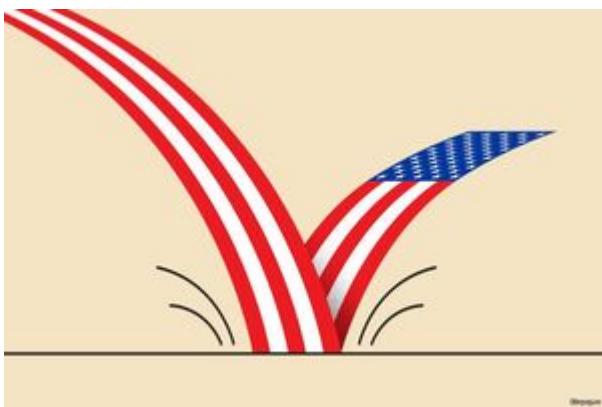

Şeýle bulaşyk kartina XX asyryň «Life», «Time» žurnallarynyň eýesi Genri Lýusyň 1941-nji ýylда yqlan eden «Amerikan asyry» kartinasыndan tapawutly.

Bu asyr bulam-bujar bolmakdan has beter başlan badyna amerikan güýjuniň «Ekizekler» diňi hadysasynyň («11-nji sentýabr»

terakty) elhençliginden gorkýan girew hökmünde ýüze çykmagy bilen başlady. Gürrüñimizi entek dowam etdireris. Ýekşenbe, 02.07.2023 ý.

• DÜNYÄ GÜNBATARDAN YBARAT DÄL

Önümüzdedäki asyr göterjek adyna garaşýar. Emma ýene bir gezek «amerikan asyry» adyny alyp bilmezligi ähtimal ABŞ-ny Nýu-Ýorkdaky diňleri bilen Wašingtondaky Goranmak ministrliginiň binasynyň arasynda uran sarsgyn ABŞ-nyň köp sanly dostuny we duşmanyny «amerikan asyrynyň» ýerine başga at gözlemäge iterdi.

«Ýapon asyry» diýyänem bar, «rus asyry» diýyänem. Köpüsi-de «hytaý asyry» diýýär. Emma hiç kimse «ýewropa asyry» diýenok. Çünkü öñki Goranmak ministri Donald Ramsfeldiň hem aýdyşy ýaly Ýewropa «hakykatdanam garran yklym».

Analitikler we taryhcýlar ABŞ-nyň gowşandygyna taryhyň dürli döwründe gaýtalanyп gelen tebigy faktor hökmünde baha berýär.

Bu ýagdaý dünýäni doly eýelän Rim imperiýasynyňam başyna geldi, üstünde gün batmaýan Britaniýa imperiýasynyňam...

Nýu-Ýork partlamasy-da has öñ Sowet Soýizynyň başyna gelenler bilen deňeşdirip görlende, bolaýmaly hadysa ýaly bolup görünipdi.

Emma ABŞ-nyň gününiň batmagy hakdaky atypań pallar, satylan bilgiçlikler gyssanmaçdy we gereginden artyk çisirilýärdi. ABŞ-nyň güýji soňam artyp, amerikan ýaraglary kämilleşip, ylmy laboratoriýalary öñdeligi saklap geldi.

Wašington ýerde elden giderenlerini kosmos giňişliginde gazandy. Dünýäniň ýasaýýs-durmuş formasy hemme ýerde höküm

süren amerikan sadalygy bolup galdy.

Geçen asyryň ortasynda hemmeler diýen ýaly resmi egin-eşikleri we galstuklary çykardy we jinsi jalbar geýmäge başlady.

«Iň köp satyn alynan kitaplar» okaldy.

Golliwudyň kinofilmleri bilen gepleşikleriniň ölemen müşdaklary döredi. «Apple», «Microsoft» hemme öylere, ofislere aralaşdy.

Adamzat medeniýetleri geçmişde Gündogardan we onuň edebiýatyndan, Ortaýer deñzinden we elipbiýi bilen sanlaryndan gelip çykan bolsa, modern dünýäde-de hemme zat ýewropa medeniýetini-de gysja salan amerikan we iňlis medeniýetleriniň miwesi boldy.

Şol bir wagtyň özünde beýleki medeniýetlerem ösýärди. Meşhur taryhçy Artur Şlezinger ABŞ-nyň 1900-njy ýylda iň ylym-bilimli ýurlugyndan, şu asyryň başynda 45-nji orna düşenligini aýdýar. Supergüýç Latyn Amerikasyndaky we Orta Amerikadaky iň erbet diktaturalary we ýabanyaşan režimleri goldamakdan birjigem utanmadı.

Şol bir ýagdaýda öňler Hindihytaý diýilýän sebitde Wýetnamda we onuň töwereginde iň erbet uruşlary göze dürtüp goýdy.

Käbir sosiologlar geçmiş döwri 1820-nji ýyl bilen 1920-nji ýylyň arasyndaky iňlis asyry, 1920-nji ýyl bilen 2020-nji ýylyň arasyny amerikan asyry hökmünde ikä böldi.

Öňümüzdedäki asyr göterjek adyna garaşýar. Emma indi bu gezek «amerikan asyry» adyny alyp bilmezligi ähtimal.

Сэмюэль Хантингтон

Bu boýunça iň köp şübhelenýänem meşhur alym Semýuel

Hantington. Hantington öňbaşçy Günbatar dünýäsiniň gurulandygyny aýdýanlaryň tekepbir, ýalňyşdyryjy, kezzap bolup, hemmeler üçin howpludygyny aýdypdy.

Duşenbe, 03.07.2023 ý.

• **ABŞ GOWŞADY, YÖÑE SOÑLANMADY!**

Häzir ABŞ abort hukugy, ten azatlygy ýaly şygarlardan ýa-da ilkibaşky ideallary ýatdan çykardyp, beýleki meseleleri iň wajyp meselä öwren we öñküsiniň doly tersine öwrülen «täze liberalizmden» ejir çekýär

Häzir bolşy ýaly, ABŞ-nyň pese düşenligiginden söz açylyberse, konserwatiwleriň amerikan modeliniň tarapyny tutmagy güýjäberýär.

Edil Oklahomadaky ýük awtoulagynyň sürüjisiniň Portugaliýadaky lukman bilen bir aýlygy alşyny aýtmak ýaly...

Birem ýokary okuw jaýlarynda işleyänleriň ýasaýşynyň gowudygyny ýanjas oturanlar bar. Hytaýlylar, hindistanlylar maglumat gözleme höwesleri bilen öne saýlansalar, ABŞ bilen deňeşdirende şindizem olaryň okuwçylary ýaly görülýär.

Hytaýly we hindistanly elitalar (dünýädäki beýleki elitalatdan söz açmagyň geregi-de ýok) şindizem amerikan ýokary okuw jaýlaryna gelip, olardan sertifikat we diplom aljak bolýarlar. Amerikanlaryň dünýä düzgüniniň merkezine ýerleşdirenen üç zady heniz üýtgemedi: ykdysady sistema, tehnologiya, köpcülikleýin gyrys ýaraglary.

Doktor Hüseýin Kenanyň «ABŞ-da liberalizmiň ýoly» atly täze kitabynda aýdyşy ýaly, bir krizis ýa-da pese gaçışlyk bar bolsa, amerikan ölçegi bilen deňeşdirilýär.

ABŞ ýer ýüzüne liberal düşünýäni ahlak utopiýasy prinsipinde

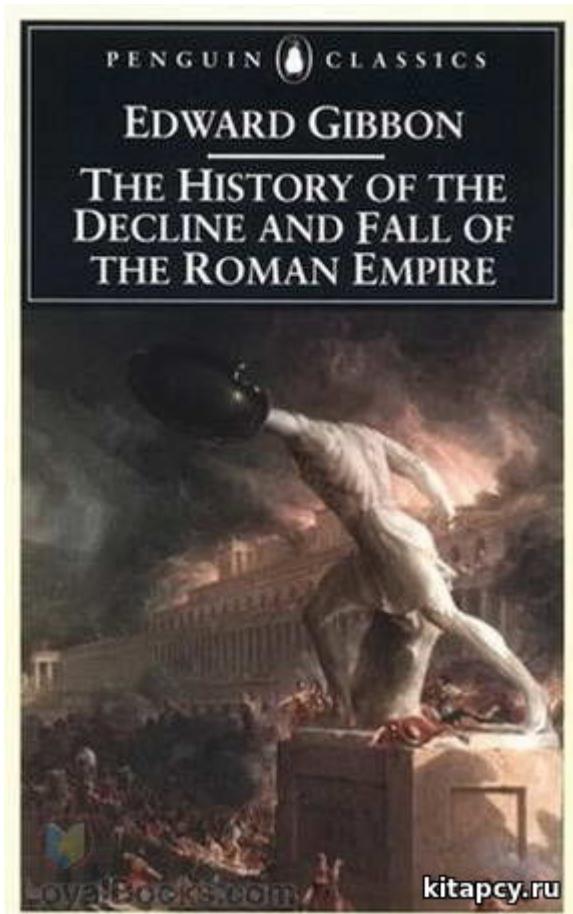
hödürledi. Yöne hazır ABŞ abort hukugy, ten azatlygy ýaly şygarlary ýa-da ilkibaşky ideallary ýatdan çykardan, beýleki meseleleri iň wajyp meselä öwren we önküsiniň doly tersine öwrülen «täze liberalizmden» ekir çekýär.

H.Kenan uzak wagtlap ABŞ-da ýaşady we abraýly ýokary okuň jaýlarynda leksiýa berdi. Hemiše diýen ýaly amerikan modeliniň beýleki ýurtlarda ornaşdyrylmagynyň gerekdigini öňe sürdi.

Şol etapda amerikan konstitusiýasyna degişli düşündirişi Liwandaky ýa-da beýleki üçünji derejeli ýurtlardaky konstitusiýalar bilen deňesdiren ýaly bolup görünýär. Awtor hukuk hökümlerine, urp-adatlara onçakly üns bermeýän halklar üçin garym-gatym syýasy meseläni düşündirende ylmy gözýetimindenem daşlaşmaýar.

Şunuň bilen baglanyşyklylykda ABŞ-nyň prezidenti Barack Obamanyň sosial sazlaşyk üçin hödürlänleri hakdaky tejribesine haýran galandygyny aýdýar.

Şonuň bilen birlikde Obamanyň arap dünýäsinde alyp baran syýasatyny-da goldaýar. Biz şu babatda onuň bilen ylalaşman bileris.

Edward Gibbon şu adalgany orta atanyndan bări, «Rim imperiýasynyň agsamagy azaldy we dünýä imperiýalaryň çökmegi üçin kâbir ölçegleri goýdy».

Belki-de, Waſingtonda görýän zatlarymyzam şoňa meñzeýändir.

Semir ATAULLAH,

Liwanly žurnalıst.

Sişenbe, 04.07.2023 ý. Publisistika